

atenció especial als valors pragmàtics de l'adjectivació, connotada positivament o negativament), les locucions i els noms; (b) les estructures gramaticals com a regles de joc per a l'ús dels mots, amb èmfasi en les construccions concessives, al servei sempre de la polifonia (com bé explica Portalés, és per mitjà de la concessivitat que el locutor mostra l'acceptació parcial de l'opinió de l'adversari a fi i efecte de desarmar-lo), i (c) les diverses formes de cortesia, començant amb els verbs modals i figures retòriques com la lítote i la metàfora, passant per les proposicions condicionals i les expressions de sorpresa, i acabant amb el recurs a la col·lectivitat («Últimament tinc una sensació que m'està ofegant i crec que hi ha molts catalans que la senten com jo») i al desconeixement («No en sé, de política, ni d'economia»).

Al llibre, i això ja es desprèn del que hem dit a l'inici, se li ha de retreure un tractament excessivament simple del gènere com a producte argumentatiu. En efecte, si la carta al director és un gènere argumentatiu, ha de ser perfectament permeable a distincions que Portalés no recull i que totes les teories de l'argumentació, siguin del signe que siguin (la nova retòrica de Perelman i Olbrechts-Tyteca, la teoria pragmatològica de Van Eemeren i Grootendorst, la lògica informal de Marraud, etc.), han mostrat que són fonamentals per copsar la idiosincràsia dels discursos que fem quan pretenem convèncer els altres de la bondat de les nostres opinions. N'hi ha tres d'ineludibles, d'aquestes distincions: opinió (o posició, o tesi, o conclusió) *versus* argument, argument *versus* fal·làcia, i argument causal *versus* argument analògic. De la mateixa manera que no podríem pas analitzar un text narratiu sense recórrer a les categories que la narratologia ha destriat fa una bona pila d'anys (com ara, per dir-ne només tres, temps, focalització i narrador), així tampoc no podem analitzar un text argumentatiu, per molt modest que sigui (la carta al director ho és), prescindint de les nocions que han consensuat les diverses teories de l'argumentació amb què comptem.

A un altre nivell (de caire, diguem-ne, superestructural), l'organització dels continguts, en lloc d'orientar, despista: hi ha massa poques categories per a tanta teca. Això és evident, sobretot, a la segona part, que conté un sol capítol, el 4 (*Com defensem les nostres idees i creences?*), on hi ha de tot: lèxic, semàntica, sintaxi, lingüística textual, pragmàtica... I, a més, mal encasellat i mal etiquetat: l'apartat 4.4, *La pragmàtica del text*, conté només *La interrogació retòrica* (4.4.1), de manera que hem d'entendre que la cortesia lingüística (4.5.1) no és pragmàtica —i, en efecte, per a Portalés és una *macroestratègia discursiva* (4.5). Hi ha continguts que es tracten en més d'un lloc: trobem *els autors* a 1.5 i també, implícitament, a 2 (*Com ens presentem?*); tenim *la concessivitat* a 4.3.4, *l'estratègia concessiva* a 4.3.5, *la concessivitat en les cartes al director* a 4.3.6 i *el recurs a la concessió* a 4.5.2.1.9. Hi ha excessos —tres taules de marcadors discursius (de M. J. Cuenca, J. Borja i D. Cassany, a 4.3.3)— i també absències no justificades —es toca la lítote i la metàfora (4.5.2.1.6 i 4.5.2.1.7), però no, en canvi, la ironia (molt usada en el gènere, justament). El llibre, per acabar, no es tanca: un darrer capítol de conclusions hauria estat, segurament, benvingut.

Josep BESA CAMPRUBÍ
Universitat de Barcelona

PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2016): *Miscel·lània d'homenatge a Joan Martí i Castell*, vol. I i II. Tarragona: Publicacions URV, 2016.

El llibre que ressenyem consta de dos volums, bellament editats. El primer s'enceta amb quatre textos introductoris: un va a càrrec de Josep Anton Ferré Vidal, rector de la Universitat Rovira i Virgili, i el següent és signat per Dídac Ramírez i Sarrió, rector de la Universitat de Barcelona: totes dues universitats en les quals el Dr. Joan Martí i Castell ha exercit com a professor i rector, en la primera, i com a professor, en la segona. Hi ha, a continuació, el text de Joandomènec Ros i Aragonès («Joan Martí i Castell: lingüista de pro», p. 11), president de l'Institut d'Estudis Catalans, institució en què l'homenatge ha dut a terme tasques diverses i de responsabilitat; i, finalment, el «Llindar editorial» (p. 13), de Miquel Àngel Pradilla Cardona, coordinador de la *Miscel·lània*.

La història de la llengua és un dels capítols més extensos del primer volum i de tot el llibre, cosa coherent dins una *Miscel·lània* dedicada a una persona que ha esmerçat bona part de la seua producció científica en aquesta parcel·la del coneixement. El lector hi trobarà quinze aportacions que posen l'atenció en àmbits de notable interès i que, com és una constant en els dos volums de l'obra, ofereixen novetats que convé remarcar.

Hi ha treballs que analitzen el context sociolingüístic d'etapes fonamentals de la llengua catalana. Francesc Bernat i Baltrons fa un recorregut pel procés de minorització del català durant l'edat moderna: descriu els factors d'aquest procés i els matisos amb què es va manifestar al llarg del domini lingüístic i prova de distingir les fases que va seguir i les conseqüències també diverses que va reportar a cada territori («La minorització del català a l'edat moderna i contemporània: abast, evolució i límits», p. 25-32). La fixació d'una periodització de la història de la llengua és una qüestió ja força ben resolta en altres àmbits (pensem en l'anglès o el francès) i, en bona mesura, encara oberta en el nostre cas, com ja han mostrat altres publicacions del mateix Francesc Bernat. A la vora de la visió panoràmica d'aquest article, n'hi ha un grapat que mostren elements de detall d'un aspecte lingüístic, d'un moment històric o d'un territori concrets. Vegem-los segons una ordenació temàtica i cronològica.

L'enyorat i admirat Jordi Carbonell és present en aquesta miscel·lània amb un treball sobre un tema que sempre li havia estat molt estimat, concretament, la presència catalana a Sardenya: «Noves aportacions sobre la història de la llengua catalana a Sardenya» (p. 33-39). De manera breu i sintètica, descriu les particularitats de l'extensió del català en aquella illa, la progressiva restricció a la ciutat de l'Alguer i la incorporació de població sarda a l'ús del català. Aporta referències documentals i dades indirectes sobre aquell procés. És particularment interessant el text que edita en l'annex extret de les *Ordinacions dels cirurgians de la ciutat de Càller* de 1588.

La gramàtica històrica fa un gran esforç per arribar a descriure com devia ser la llengua parlada en un lloc i en un període específics; i ho ha de fer amb testimonis escrits, reflexos no sempre prou fidels d'aquella realitat oral. Certament hi ha mitjans orals vius contemporanis de l'especialista en gramàtica històrica que poden complementar la informació extreta de la documentació (els parlars vius, l'onomàstica, la fraseologia...). Francesc Feliu troba en els mots catalans aljamiats d'una llibreta de comptes de 1443 del jueu Jucef ben Xabara un mitjà de molt d'interès per a acostar-nos al català de Girona en «El català oral de Girona al segle xv: noves perspectives d'estudi» (p. 61-68). La transcripció en un altre sistema gràfic d'un bon grapat de paraules ha esdevingut una via valuosa per a saber com devia sonar la llengua de fa cinc segles. És una finestra al passat que caldrà, com ja proposa l'autor, continuar obrint a mesura que apareixerà més documentació d'aquesta mena, no gaire abundant a casa nostra.

L'estudi de Joan Peytaví Deixona aprofita un tipus de documentació eclesiàstica per a descriure «El pas del català al francès en els registres parroquials nord-catalans del segle XVIII» (p. 139-166). L'autor estudia amb detall el procés d'aquesta substitució a cada comarca nord-catalana i la manera com es va manifestant en els canvis en la construcció del document, en la transcripció dels topònims, en les adaptacions dels antropònims, en la firma dels textos... Una recerca d'un procés de molt d'interès, detallada i fonamentada en el buidatge d'arxius i en la quantificació de dades.

Eulàlia Miralles i Albert Rossich duen aquesta anàlisi del context històric i sociolingüístic al cas d'una persona, concretament i això és important, al cas d'una dona. En «De Perpinyà a Castelló d'Empúries i del francès al català: l'itinerari vital i lingüístic de Maria Teresa de Ponte» (p. 111-119) presenten com aquella perpinyanesa, que visqué entre els s. XVIII i XIX, traslladada a Castelló d'Empúries, redacta un llibre de comptes amb anotacions personals ben interessants en francès i en català. Es tracta d'un testimoni notable, d'una banda, d'escriptura femenina en un context en què predominen les mans masculines i, de l'altra, del joc entre el francès i el català.

Per ací va Daniel Casals i Martorell quan aprofita la secció «El lector opina...» del setmanari *Tele/estel* per a oferir un tast de quina era la inquietud de la societat catalana sobre la llengua a la mitjanja dels anys 60 del s. xx: les cartes que enviaven els lectors a aquesta secció referides a la llengua catalana es revelen com a indicis notables de quines eren les preocupacions a l'entorn de la situació sociolingüística i també a l'entorn d'aspectes interns de la norma lingüística.

L'edició i l'estudi de la documentació és, com s'ha avançat, eina bàsica de la lingüística diacrònica. En aquest bloc d'aportacions de la *Miscel·lània* està molt ben representat pels treballs de Germà Colón («Sobre els *Diàlegs* de sant Gregori», p. 53-60) i d'Antoni Ferrando («L'*Omèlia sobre lo psalm del "Miserere mei, Deus"*, de Narcís Vinyoles», p. 69-92). El primer s'ocupa d'un dels textos religiosos de més difusió durant l'Edat mitjana i amb més traduccions en llengües diverses. Colón ofereix un fragment del començament dels *Diàlegs* en italià, francès, castellà, portuguès antic i modern i català. Com ja adverteix l'autor mateix, la distància cronològica que hi ha entre aquestes versions entrebanca de fer-ne una anàlisi contrastiva, sens dubte profitosa; sí que ens poden ser d'utilitat per a contrastar l'estructura textual de cada versió (p. 53). És d'interès particular l'observació de Colón sobre el fet que el passat perifràstic aparega en la versió catalana (copiada l'any 1340) només en el primer llibre.

Antoni Ferrando ja havia editat i estudiat obres importants del valencià Narcís Vinyoles. Ara ofereix en primícia l'edició d'un text religiós de notable interès d'aquest autor de la darrerria del s. xv. L'edita, descriu l'incunable del 1499 conservat a la biblioteca de la Universitat de València dins el qual es troba el text, el situa dins el context literari, identifica les possibles versions entrebanca de fer-ne l'estructura i el contingut. Situa la prosa de Vinyoles, cultista i llatinitzant, dins l'òrbita de l'estil «artitzat» de Corella i identifica els trets lingüístics característics del català de la València de l'època observables en l'*Omèlia*. Edita així mateix una segona obra més breu («Contemplant en lo crucifixi»), anònima i inclosa dins el mateix incunable. El s. xv és, com mostra Ferrando, una font de la qual encara poden brollar materials nous i valuosos.

Els diccionaris antics ocupen un lloc especial dins aquest oceà de paper que pot arribar a ser la documentació. Són testimonis de l'evolució de la llengua. Joan Veny fa, en «Lexicografia comparativa del segle xvii: els diccionaris de Font, Torra i Lacavalleria» (p. 177-189), una anàlisi contrastiva detallada d'aquests tres grans repertoris lèxics del Sis-cents. Les fonts, les dependències entre els repertoris, les aportacions diatòpiques o la presència de castellanismes en cadascun, les diferències quant a la macroestructura i la microestructura o quant a l'aportació en l'àmbit de la paremiologia són engrunades per l'autor.

Hi ha hagut personalitats que han deixat petjada en l'evolució de la llengua. Maria-Pilar Perea mostra «L'aportació de Jaume Bofarull a l'Obra del *Diccionari de la Llengua Catalana*», p. 129-137); específicament se centra en el contingut d'una bona col·lecció de cartes que trameté Bofarull a mossèn Alcover, cartes en les quals s'adverteix, entre altres coses, el paper actiu que va tenir aquell erudit a Tarragona per a l'inici de l'Obra del *Diccionari*. Al seu torn, Josep Massot i Muntaner s'ocupa d'una altra personalitat en «Miquel dels Sants Oliver i l'Institut d'Estudis Catalans» (p. 103-109); descriu quin va ser el paper d'aquell escriptor mallorquí dins l'IEC i les circumstàncies que el degueren dur a deixar la institució en el 1914.

Dins aquest primer bloc d'estudis sobre història de la llengua hi ha hagut lloc també per a articles dedicats a altres àmbits lingüístics. El llatí, o més aviat l'ensenyament del llatí, a l'Edat moderna és representat per Joan F. Alcina Rovira en «Un llibre blanc d'un professor de llatí de c. 1566 (Barcelona, BC Ms. 4130)» (p. 17-24). Tot i que es tracta d'un manuscrit humil, segons el qualifica el mateix Alcina, és un text d'interès per a la lexicografia catalana i per a la història de l'humanisme a casa nostra. Montserrat Jufresa fa un recorregut que gosem qualificar de deliciós per «L'art de donar consells en el món antic: protrèptics i cartes» (p. 93-101).

José Antonio Pascual reflexiona, en «Entre notarios del uso y registradores de la propiedad de las palabras» (p.121-127), sobre la tasca del lexicògraf davant el canvi constant en les necessitats comunicatives dels parlants. Les paraules noves que donen nom a elements nous de la realitat, les transformacions en el sentit dels mots, la neologia o la inadequació dels mots vells per a les coses en canvi són reflex dels canvis en la tècnica, en els costums, en la vida. Mostres tretes de l'ús quotidià del castellà il·lustren la necessitat que el lexicògraf i, potser de manera més clara, el lexicògraf vinculat a institucions normatives estiga atent al viatge dels mots.

Amb Andrés M. Urrutia Badiola i «*De verbo ad verbum: Derecho, mediación lingüística y escribanos vascos* (s. xix)» (p. 167-175) aquest bloc d'història de la llengua s'enriqueix amb un altre àmbit

lingüístic i cultural: el basc. El text mostra com la presència d'escriptors que no coneixien ni la llengua ni la tradició jurídica del País Basc i la supressió de les lleis pròpies van provocar canvis radicals en el paper que, fins al s. XIX, havia fet aquest col·lectiu de mediació lingüística i jurídica.

El segon bloc d'aquest primer volum tracta de la «Variació i el canvi lingüístics». Joseph Gulsoy es planteja lúcidament «El problema de l'etimologia de *xafardejar*, *xafarder*, *xafarderia*» (p. 193-201), revisa la proposta etimològica del *DECat* i matisa la que havia fet qui signa la present ressenya. Per una drecera semblant, Mar Massanell para atenció a «*Maiix*: un genovesisme nàutic del català» (p. 203-221); la recerca en la història del lèxic, sobretot en certs àmbits com el vinculat amb la mar i els mariners, la gastronomia, etc., va dibuixant cada dia amb més claredat la necessitat d'atendre el contacte de llengües, sobretot amb les llengües veïnes. Clou aquest apartat l'estudi d'Artur Quintana sobre «Morfologia del grup nominal en el català de la Codonyera» (p. 223-229), seguint la via encetada per ell mateix a l'entorn del parlar d'aquella localitat.

L'onomàstica té un espai remarcable dins aquest volum, concretament amb un capítol específic (el III) i amb sis estudis. Cosme Aguiló comença aquest feix de contribucions amb una recerca més aviat vinculada a la geolingüística i l'etimologia: «Els noms mallorquins del *Pisum sativum* i *Pisum sativum ssp. Arvense* i l'etimologia d'*estrigassó*» (p. 233-240). Les denominacions d'aquest vegetal són, com bé mostra i resol l'article d'Aguiló, focus de molt d'interès per a l'etimologia.

Entre les motivacions dels topònims, els noms dels sants tenen un espai important i reflecteixen una part de la història del país: així ho mostren Mar Batlle, Josep Moran i Joan Anton Rabella en «Hagiotopònims: dedicacions parroquials i altres orígens» (p. 241-246). Així mateix, la tria del nom per a una persona és un indicatiu de la cultura d'una societat i dels canvis que s'hi poden produir: Denise Boyer ho mostra en «Dels *Jean* francesos» (p. 247-252).

Arran de la polèmica a l'entorn de l'ortografia del topònim Maó, atada per interessos polítics i ideològics, Joan F. López Casanovas revisa les etimologies que s'han proposat per a aquest bell nom de lloc menorquí en «El nom de Maó i els seus orígens. Estat de la qüestió» (p. 253-259).

Philip Rasico, en «La toponímia de Campome (Conflent) segons una enquesta lingüística inèdita de Joan Coromines l'any 1960» (p. 261-268), ens permet accedir a la transcripció d'aquella enquesta, amb dades dialectals molt sucoses, i estudia els topònims que el mestre Coromines va aplegar en aquella ocasió. Aquesta aportació fa part d'un projecte de recerca més ample sobre les llibretes de camp de Joan Coromines de la Catalunya del Nord.

Clou aquest bloc d'onomàstica del primer volum de la *Miscel·lània* l'article d'Enric Ribes «Alguns canvis lèxics en la toponímia pitüesa» (p. 269-281): s'hi mostra en quina mesura els noms de lloc poden ser útils per a resseguir l'evolució del lèxic, en aquest cas. L'autor descriu en quina mesura els contactes amb el català del País Valencià han pogut ser un condicionant del vocabulari de l'eivissenc i com això es reflecteix en els topònims i en els apel·latius.

La normalització i la construcció i la difusió de l'estàndard han estat i són ocupacions i preocupacions de l'homenatjat: no podia mancar un capítol (el IV) que tractés aquesta parcel·la en el llibre: s'hi encabeixen sis articles sota l'epígraf «Llengua normativa i procés d'estandardització». Siga'ns permès de començar amb l'aportació de Manuel González González, «A Reforma normativa de 2003, un momento delicado para a RAG» (p. 293-299), de la Universitat de Santiago de Compostel·la. L'article descriu el procés que duagué, l'any 2003, a l'aprovació d'una reforma normativa que superava les diferències que encara hi havia en la norma lingüística del gallec entre, d'una banda, l'Institut da Lingua Galega (ILG) i la Real Academia Galega (RAG) (institucions a les quals pertany l'autor del text), i, de l'altra, l'Asociación sociopedagógica galega. L'article avalua positivament aquesta reforma: ha estat útil per a anar tancant les dissensions que havien durat anys en la societat gallega a l'entorn de la norma.

Dins l'àmbit de la normativització i de l'estandardització del català, es tracten qüestions vinculades a la pronúncia, el lèxic general i d'especialitat, amb la morfologia i la sintaxi. Joan Julià analitza els problemes de pronúncia i d'adaptació fonètica i de transliteració al català de mots d'origen rus i xinès en l'aportació «Codis desconcertants per a l'ortoèpia catalana: transliteracions ciríl·liques (rus) vs. pseudotranscripcions pinyanienes (xinès mandarí)» (p. 301-312). Lluís Yzaguirre descriu i reivindica les

geminacions de líquides, de nasals i de fricatives per a la pronúncia formal en «Les geminacions a l'estàndard oral» (p. 345-352).

Teresa Cabré analitza amb precisió, en «Norma lingüística i norma terminològica: divergència i coherència» (p. 285-291), les diferències que hi ha entre totes dues normes, l'una dins l'àmbit del lèxic general i l'altre dins el vocabulari d'especialitat, i mostra la necessitat de coherència de criteris a fi de potenciar els resultats del procés de normalització.

Lluís Polanco, en la primera part de l'article «Estandardització de la llengua i mitjans de comunicació audiovisual: a propòsit d'unes anotacions morfosintàctiques d'Enric Valor» (p. 313-334), reflexiona sobre l'ús del català en els mitjans de comunicació i el paper d'aquests en l'estandardització. En la segona part del treball, edita les anotacions que va fer el mateix Enric Valor en un article seu («Elements per a una proposta morfosintàctica»; Polanco, 1987). L'anàlisi d'aquestes anotacions permet aprofundir en la posició de Valor quant al model lingüístic que haurien de seguir els mitjans de comunicació valencians.

Quina informació podrien incloure (o, com precisa el mateix autor, «haurien d'incloure», p. 335) els diccionaris sobre la sintaxi dels adjectius és el tema central de l'aportació de Joaquim Rafel («La sintaxi dels adjectius i els diccionaris», p. 335-341). En la primera part de l'article, descriu detalladament les propietats sintàctiques de l'adjectiu que poden ser útils per a l'usuari dels diccionaris i, en la segona part, para atenció en els adjectius que segueixen l'estructura [Adj de N].

I tot això quant al primer volum. El segon conté cinc blocs, el primer dels quals (el V) tracta d'una parcel·la del coneixement que també ha ocupat Joan Martí: «Sociolingüística i pragmàtica». Comencem per referir-nos a l'article de Josep Nadal, vinculat a una qüestió conceptual de fons. Josep Nadal comença «Multilingüisme i multiescalaritat de les llengües: un peix que es mossega la cua» (p. 43-51) amb un interrogant a l'entorn del qual, com ell mateix reconeix, «fa temps que hi donem voltes; de vegades, obsessivament»: «Com s'expliquen aquells objectes que estan formats per un conjunt d'individus que percebem, o així ens ho sembla, com un tot?», és a dir, com expliquem què és una llengua?

Hi ha cinc aportacions dins aquest bloc adreçades a l'estudi dels factors que condicionen la supervivència de les llengües i de les cultures, en general, i de la catalana, en particular. Per ací va Albert Bastardas quan reflexiona sobre la manera com els canvis en l'estructura política a gran escala, el creixement i els moviments demogràfics i la interdependència econòmica i tecnològica alteren l'equilibri ecolingüístic; i, així mateix, davant aquests canvis, demana una revisió de les eines per a l'anàlisi de les situacions noves («Canvis en els ecosistemes de les llengües mitjanes: nous fets a la recerca de nous conceptes», p. 19-24).

Joan A. Argenter, amb «Monges, frares, mestres, bisbes i capellans: l'avantguarda de la subordinació i l'eradicació d'una llengua —i del seu capgirament?» (p. 9-18), explica el paper que han tingut l'escola i l'Església sobre l'evolució de la situació sociolingüística del català a l'Alguer.

Al seu torn, i també dins l'àmbit de l'ensenyament, Vicent Pascual descriu, en «Un Projecte Lingüístic de Centre per a l'escola valenciana» (p. 53-61), què és un tal projecte, quins aspectes ha d'incloure, en quina mesura ha de guiar l'actuació pedagògica de dins i de fora de l'aula, quins elements ha d'incloure, a més dels purament escolars... I tot això dins la perspectiva oberta pel model d'educació plurilingüe i intercultural proposat per l'escola valenciana.

Els mitjans de comunicació tenen un paper clau en la pervivència de les llengües. Josep Gifreu analitza l'espai audiovisual dels Països Catalans, la situació de cada territori, els condicionants o, més aviat, l'impacte de l'actual revolució digital sobre el món audiovisual i sobre l'ecosistema lingüístic, i arriba a definir línies estratègiques per a passar d'un món local a un de global («L'espai comunicatiu en català: del món local al món global», p. 33-41).

Miquel Àngel Pradilla extrau i analitza les dades lingüístiques del Cens de població de Catalunya del 2011 en un context d'alteració de la demolingüística del país. El coneixement de l'impacte que tenen els canvis demogràfics sobre la vitalitat del català és una eina molt útil en la planificació de l'ús social de la llengua («Aproximació a les dades lingüístiques del Cens de població 2011 a Catalunya», p. 63-72).

Hi ha dins aquest bloc dos estudis centrats en aspectes més concrets de l'ús lingüístic i en l'anàlisi del discurs. La independència de Catalunya és com un riu, com un tren, com les guerres o com les hemorroides o com l'amada llunyana... Vet ací algun dels més de 50 símls que troba i que estudia Maria Josep Cuenca en «"Com és la independència de Catalunya": símls i conceptualitzacions de la realitat» (p. 25-32). Com mostra l'article, el símil és una eina important per a representar conceptualment una parcel·la de la realitat i dona a entendre una posició ideològica.

Lídia Pons analitza també com es diuen les coses i què hi ha al darrere: quin lèxic fa servir la publicitat, amb quins valors denotatius i connotatius, amb quines estratègies i amb quina intenció. Estudia, concretament, els anuncis del sabó líquid per a la higiene corporal amb l'objectiu de «determinar la distància semàntica i conceptual que s'estableix entre les propietats objectives del producte [...] i les qualitats que en destaquen els textos [...] de la publicitat» (p. 74).

A continuació trobarem en aquest segon volum el capítol (el VI del llibre) dedicat a la «Lingüística sincrònica» (p. 83-127), o potser, més tost, lingüística teòrica i estudis sobre el català contemporani. S'inclouen ací tres aportacions sobre qüestions de morfologia del català, una de fraseologia i, finalment, una de sintaxi de la llengua de signes catalana. Vegem-les també molt succintament. Montserrat Adam analitza l'evolució diacrònica i la possibilitat que el morfoma *patró-N* (*N-pattern*) de Miaden (2005) haja estat el suport per al canvi analògic que ha dut a la igualació de les vocals temàtiques de la 4a i 5a persona dels temps de present d'indicatiu i de subjuntiu («Les vocals temàtiques de present en català i el morfoma *patró-N*», p. 85-94).

Elga Cremades reflexiona «Sobre l'assignació de cas en el domini nominal», p. 85-94), de comportament diferent al seguit pel verb. Adverteix que, mentre que aquest pot assignar cas directament, el nom ho fa de manera *mediatitzada*: demana que els arguments vagin precedits d'una preposició, per mitjà de la qual el complement pot rebre cas. L'article pretén respondre interrogants com ara «En quin punt de la derivació es produeix [...] aquesta assignació de cas. És inherent o estructural? Si és estructural, en quin nus funcional té lloc?» (p. 96).

Maria-Rosa Lloret recorre les formes dels articles personals en català general i en els diversos parlars en què aquests articles són vius i para atenció sobre els trets, no gaire ben atesos en la bibliografia, que els fan ser una classe defectiva («Apunt sobre la defectivitat dels articles personals», p. 105-109).

La interferència que pateix la llengua catalana actualment, dins un context de substitució lingüística, afecta també un domini de l'idioma més d'una vegada poc atès: la fraseologia. Mercè Lorente, com ja expressa el títol de la seua aportació («La fraseologia interferida: primera aproximació als factors de la interferència», p. 111-119), s'hi atura per descriure com es manifesta aquesta interferència, quines motivacions deu tenir i quines intervencions es poden fer per reconduir-la per mitjà dels recursos lexicogràfics.

Clou aquest bloc l'article de Josep Quer amb una descripció i una anàlisi de les oracions condicionals en la llengua de signes catalana, una mostra de la capacitat d'aquesta llengua, com qualsevol altra llengua natural, per a expressar matisos i construccions de graus de complexitat diversos («Les oracions condicionals en la llengua de signes catalana», p. 121-127).

Gairebé la meitat d'aquest segon volum (de la pàgina 129 a la 296) correspon a estudis orientats a la literatura; concretament, a «Literatura i traducció» (el VII del llibre), amb catorze aportacions, i a «Literatura oral i fraseologia» (el VIII), amb quatre aportacions; el primer bloc és possiblement el que inclou temes més variats dins aquesta *Miscel·lània*: des de reflexions sobre l'art de traduir fins a anàlisis textuals i d'autor antics i contemporanis, edicions de textos, recerca sobre les relacions entre creadors... Vegem-ho, en aquesta ocasió segons l'ordre d'aparició.

Margarita Arizeta aplica el concepte de «Les ciutats de ficció» (p. 131-137) a les representacions que ofereix la literatura de la ciutat de Tarragona; atén les Tarragones de la narrativa d'Olga Xirinacs i de Jordi Tiñena i les Tarragones de la novel·la negra i policíaca.

El coneixement dels detalls de la relació entre els grans personatges té un gran interès per als estudis literaris i culturals. En «*La muntanya, el mar i les noies...* El país, l'art i l'amistat en la correspondència entre Josep Sebastià Pons i Aristides Maillol» (p. 139-146), August Bover descriu l'amistat entre

tots dos personatges i edita sis textos de la correspondència que van bescanviar. Per aquesta línia, Rosa Cabré descriu els vincles entre «Narcís Oller, Josep Yxart i Emilia Pardo Bazán: diàleg literari i amistat» (p. 147-158).

Enric Gallén explica la recepció del teatre estranger a la Barcelona dels anys 60-70 del s. xx en «*The Knack and How to Get It*, d'Ann Jellicoe, en el teatre català de postguerra» (p. 159-166); atén també l'oportunitat que va representar la traducció que va fer Terenci Moix d'aquesta obra per a assajar un model de català per a uns «temps que estaven canviant» (p. 164).

Albert Jané ofereix, en «Fa quaranta-cinc anys» (p. 167-177), un bon grapat de textos inèdits del seu dietari de 1970: una mostra generosa de la seua bella i rica prosa.

Joaquim Mallfrè havia publicat l'any 1991 el llibre *Llengua de tribu i llengua de polis: Bases d'una traducció literària*. Allà ja editava importants materials lexicogràfics. Ara, en «Memòria de tribu» (p. 179-186), publica un avanç d'un recull d'expressions noves, que connecten amb la tasca en fraseologia de l'homenatjat.

«La Sibil·la, un cant oracular de la Mediterrània» (p. 187-194), de Francesc Massip, situa en el context històric i descriu els bells testimonis encara vius d'aquell vell monument del teatre medieval català.

Joan F. Mira explica, en «Traduir textos sagrats» (p. 195-202), com va dur a terme la seua traducció, la seua versió dels Evangelis, com se situava davant uns textos tan carregats de sentits afegits, de ressonàncies acumulades al llarg dels anys de tradició, com els va dur al català d'ara i per al lector d'ara.

Diu que els textos clàssics són això, clàssics: reflexos d'un altre temps que continuen sent motiu d'inspiració... Bob de Nijs explica el context cultural, artístic i musical de l'Europa del segle xv per descobrir-nos «La música polifònica flamenca del segle xv a les novel·les clàssiques catalanes *Tirant lo Blanc* i *Curial e Güelfa*» (p. 203-211).

Magí Sunyer acaba la seua «Introducció a la poesia de Gabriel Guasch» (p. 213-219) amb una enumeració descriptiva i eloqüent: «Meditació, profunditat, severitat, concisió, austeritat, depuració, intensitat, mirada moral, fidelitat, lucidesa, afectes, claredat» (p. 219).

Les «Glosses filològiques (III-IV)» de Joan R. Veny-Mesquida (p. 221-228) són dos textos que combinen el gènere de l'assaig amb la reflexió sobre l'activitat filològica, la recerca literària i lingüística, la correcta fixació dels textos, l'amor pel coneixement...

Segons Anton M. Espadaler, Ramon Vidal deu ser dels trobadors menys afortunats de les lletres occitanes. I és que els seus textos han estat perduts o mal transmesos o mal interpretats o atribuïts a altres autors, a voltes desconeguts. Espadaler s'atura a revisar fragments concrets segons aquesta casuística i a provar d'il·luminar-los en «Els amics desconeguts de Ramon Vidal» (p. 229-233).

Mariàngela Vilallonga mostra el vincle literari entre Maria Àngels Anglada i Carles Fages de Climent: de bon començament Fages ja va estimular i va valorar l'obra d'Anglada, tots dos compartien l'amor pels clàssics llatins i grecs... Vilallonga acara l'obra de l'una i de l'altre en «*Les Closes* i *Climent: Anglada homenatja Fages*» (p. 235-239).

Marie-Claire Zimmermann analitza el llibre de poemes *El silenci* de Carles Duarte: remarca la bellesa poètica del llibre «resultat d'un treball sempre conscient i rigorós des del punt de vista ontològic i estètic» i el qualifica de vital i optimista en «Sobre *El silenci*, de Carles Duarte (2001)» (p. 241-248).

Com avançàvem, hi ha un segon bloc sobre literatura o, més aviat, literatura popular i fraseologia, el VIII del llibre. Enceta aquest bloc Andreu Bosch amb l'edició de «Tres cançons populars del Fons Barrera de Teià dels segles XVIII i XIX» (p. 252-268), textos d'interès lingüístic i cultural; concretament: «Cansó que's canta al to de la que's tragué als fusellers se feren en Catalunya en lo any 1773», «Cansó nova de las minyones de Tayà en lo anys 1822» i, la tercera i sense data, «Cansó treta sobre l'alborot que hi ha en Fransa» (de finals del s. XVIII). L'edició respecta l'ortografia i els tres lingüístics originals i aplica les convencions habituals en l'edició de textos.

Sant Martí té una presència important en la cultura, en la toponímia, fins i tot en el lèxic i en la fraseologia a casa nostra i en altres països des de l'alta Edat Mitjana. José Enrique Gargallo para atenció

precisament en aquest darrer àmbit en «Sant Martí als refranys romànics del calendari. Romània (parèmica) contínua» (p. 269-276).

Joan Miralles, amb la col·laboració de Catalina Bauçà, Carles Canals i Laura Sastre, presenten l'Arxiu d'Història Oral Joan Miralles: la classificació dels materials que inclou, els tipus de suport en què hi ha els enregistraments, els temes que tracten les entrevistes enregistrades, l'edat de les persones entrevistades (n'hi ha que eren nascudes a la darrereria del s. XIX)... Incorporen per escrit mostres sucoses dels enregistraments i expliquen la tasca de digitalització del fons. Els materials estan formats per entrevistes dutes a terme per Joan Miralles des de l'any 1969; són de gran interès per als estudis lingüístics, culturals, antropològics, etc. («Entorn a l'Arxiu d'Història Oral Joan Miralles (AHOJM)», p. 277-288).

Clou aquest bloc Carme Oriol amb una anàlisi de les 1.109 primeres parèmies del primer volum de la *Paremiologia catalana comparada* de Sebastià Farnés. Els comentaris lingüístics, les correccions o les explicacions que fa el mateix autor palesen el seu interès per millorar la qualitat lingüística de les parèmies catalanes («Sebastià Farnés, la paremiologia i la reconstrucció de la llengua catalana», p. 289-296).

La *Miscel·lània* es tanca amb un capítol titulat «Personal» (el IX del llibre). El lector hi trobarà tres textos diferents, originals i propis, sobre l'obra i la persona de Joan Martí: el primer és de Jaume Cabré («La doble vida de Tony Gallara», p. 299-301); el segon és de Salvador Giner («Joan Martí, una *liaison dangereuse*», p. 303-305), i el tercer és de Joaquim Maria Puyal («Voltant pels viarans de la terra i les senderes dels mots...», p. 307-310).

Comptat i debatut, aquests dos volums aconseguen el que pretenien: ser un homenatge a Joan Martí i Castell. I ho han aconseguit de la millor manera possible: amb aportacions sòlides, amb materials que ofereixen novetats, amb textos que mostren la recerca i la creativitat, coneixement i reflexió.

Josep MARTINES
Universitat d'Alacant

REUTNER, Ursula (ed.) (2017): *Manuel des francophonies*. Berlin / Boston: De Gruyter, X + 745 p.

La collection des *Manuals of Romance Linguistics* lancée en 2013 poursuit rondement son objectif prévu de 60 volumes avec à présent dix-huit volumes parus en tout ; l'ouvrage recensé est le 22e de la série prévue.¹ Les efforts d'Ursula Reutner auront permis de rassembler pour la rédaction de ce manuel une équipe de trente-six auteurs, lesquels ont produit trente-deux articles, dont vingt portent sur le français pratiqué hors d'Europe.

L'introduction rédigée par l'éditrice [1-6] présente le projet éditorial et la structure du manuel, qui privilégie le critère géopolitique : le français en Europe,² le français en Amérique, le français en Afrique, le français en Asie, le français dans les îles et la France d'outre-mer. Cette décision permet au manuel d'atteindre un équilibre entre sa vocation pédagogique et la structure adoptée, mais se révèle peu appro-

1. Déclarons d'emblée notre incompréhension, voire notre opposition, pour le choix du pluriel dans le titre. Il se justifierait par un critère d'ordre géographique, une « francophonie géographique » et le manuel « s'efforce de dégager plusieurs types et sous-types de zones francophones » (« Introduction », 1). On ne voit pas en quoi un tel découpage pourrait tenir lieu de critère pour la structure : en vertu de quelle conception faudrait-il que la linguistique du français (ou de n'importe quelle autre langue) adopte les délimitations des frontières géopolitiques ? Ne revient-il pas au linguiste de départager les aires linguistiques selon des critères mis au point par la discipline : apparemment fondé sur des traits partagés (hérités), acceptation/refus de certaines innovations en commun, répartition de phénomènes, etc. ? Une langue change selon les lieux qu'elle touche, sans pour autant se scinder en une pluralité d'idiomes devant être rassemblés sous une étiquette flanquée d'un pluriel de paille.

2. On ne peut qu'applaudir à la décision d'inclure la France dans la description. Toutefois, le fait d'exclure tout le nord de la France — à l'exception notable de la Bretagne et de l'Alsace, où des langues régionales subsistent — paraît reproduire à une autre échelle le carcan idéologique habituel.